

K. A. Fedina, charakterizující tohoto romanopisce jako ukázněného a přesného člověka širokých znalostí a zájmů, upoutá svou autenticitou a konkrétností především článkem Rady mistra slova (1938), popisující rozmluvu s I. E. Babelem nad rukopisem Markovova románu Zlato v taji. Vzpomínka konfrontuje pracovní metodu mladého Markova s vyzrálými a aforisticky formulovanými názory mistrovského stylisty (vycházejí z přímého poznávání života a nikoli z knižní inspirace, vidět v jednotlivém obecné, přísně vážit každé uplatněné slovo atp.) a otevírá tak poněkud nový pohled na Babelovu tvorbu (srov. Babelův výrok, že jeho životním přáním bylo vždy napsat román; o něj se údajně také pokoušel). Ocitujeme pro ilustraci závěr této vzpomínky, napsané zhruba v době, kdy se I. Babel nedobrovolně dostal mimo živý literární kontext: „Prohlubujte své přednosti i nedostatky. Nemyslete si, že je v tom paradox.“ pokračoval Babel. „Tvůrčí osobnost se skládá jak z předností, tak z nedostatků, ale z takových, které vyplývají pouze z vašeho založení a které nemůže nikdo jiný opakovat. Poslouchejte druhé, ale nezapomínejte na svůj vnitřní hlas a buďte s ním vždy v souladu“ (str. 286). Ostatní příspěvky tohoto oddílu se týkají např. autorů Sibíře (román Daurija K. F. Sedycha, detailní analýza prózy S. V. Sartakova Sajanské hory aj.), prací jiných spisovatelů (prozaikové L. S. Sobolev, J. N. Permitin, G. I. Konovalov, G. Kungurov, A. Smedov), neruských tvůrců sovětské literatury, vzájemného vztahu literární produkce a požadavků čtenářů (Náročný přítel), autorských vyznání o vlastní tvorbě (O románu „Otec a syn“) atd.

Jako pokračovatel M. Gorkého vychází G. Markov důsledně z principů realistického zobrazování skutečnosti v její vývojové dynamice a přeje spíše navazování na normotvornou klasickou tradici nežli experimentu. Markov-epik si všímá především rozvoje soudobé prózy; jejími žánrovými proměnami (např. vlnou povídek v souvislosti s nástupem mladé spisovatelské generace), jakož i vývojem poezie, dramatem (rozbor Maljarevského hry Předvečer bouře), literaturou pro mládež či žurnalistikou se obírá jen příležitostně, podobně jako málo pozornosti věnuje jazykové a stylistické složce vydávaných děl. I když se Markov opírá o konkrétní znalosti života i literatury a vychází z vědomí jejich těsné souvztažnosti, mají některé články ráz enumerativního přehledu nebo jen rekapitulují myšlenky obecně známé. Celkové ladění Markovových úvah je optimistické: autor vychází z předpokladu, že hlavní směřování sovětské kultury je zdravé a že její nedostatky se dají poctivým tvůrčím úsilím odstraňovat.

Ačkoliv články G. M. Markova jsou povětšinou formulovány s novinářskou přístupností a týkají se namnoze děl do češtiny přeložených, přece jen by čtenář recenzované publikace uvítal poznámkový aparát se základními údaji o komentovaných literárních diskusích nebo připomínaných beletristech či kritikách, kteří jsou u nás téměř neznámí a jež neuvádí ani Slovník spisovatelů národů SSSR. Jestliže už kniha neobsahuje předmluvu ani doslov a spokojuje se několikařádkovou informací o autorovi na záložce přebalu, neměla by v ní rozhodně chybět ediční poznámka s bližšími údaji o původním zveřejnění jednotlivých statí (jak je obvyklé u ostatních svazků této vydavatelské řady) a snad ani ne jmenný rejstřík. Některé jazykové lupy a tiskové chyby (Axjonov místo Aksjonov — str. 80, na témata z revoluční historie pracují — str. 91, co nejšířěji — str. 117 a obdobně str. 174; na str. 253 místo Tvardovskij omylem Někrasov; z názorů místo názorů — str. 260; závady na Dálném východě místo závody — str. 268 aj.) měla opravit pečlivější korektura.

Kniha G. M. Markova Život, literatura, spisovatel dává nahlédnout do tvůrčí dílny a bohatých zkušeností předního sovětského spisovatele i do života mnohonárodní sovětské literatury jako celku. Požadující, aby se patos literatury shodoval s patosem života, obsahuje ne jeden cenný a aktuální ideově i umělecky podnět také pro současnou literaturu v Československu.

Jarmila Krystýnková

Jarmil Pelikán, *Juliusz Słowacki wśród Czechów* (Zarys historyczno-bibliograficzny). Brno 1974 (Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně, filozofická fakulta, sv. 194) 185 stran + 30 stran obrazové přílohy.

Ve své práci neměl Jarmil Pelikán snadný úkol: vybral si téma z polské i české strany již několikrát částečně zpracované. Tím záslužnější je jeho soustředěné úsilí o nový, moderní přístup k této problematice, respektující pokrokové zásady rehabilitované srovná-

vací slovanské literární vědy, jak byly proklamovány, prodiskutovány a aprobovány zejména na posledních mezinárodních sjezdech slavistů v Moskvě, v Sofii a v Praze.

Důsledně je v Pelikánově práci uplatňováno na jedné straně jednotící a na druhé straně hierarchizující kritérium moderní srovnávací vědy, která zabráňuje, aby se z neobyčejně bohaté faktografie nestala pouhá tříšť pilně sebraných materiálů, kde náhodné kontakty a bezvýznamné analogie jsou postaveny do stejné roviny se vztahy a působeními, které skutečně zasáhly do osudů cizích autorů a jejich děl. S tímto metodologickým přístupem souvisí i zásada, kterou si autor programově stanovil hned v úvodu a kterým také dodržuje v celé práci, že totiž k problematice recepce Slovackého díla v českých zemích přistupuje z českého hlediska, tedy z hlediska kultury přijímající.

Ještě výrazněji mohla však být v práci zdůrazněna rozhodující úloha a síla domácí literární tradice, neboť právě v polsko-českých literárních vztazích měla tato domácí literární tradice velký význam, byla však v starších literárněhistorických pracích nedostatečně hodnocena a ztrácela se často ve stínu nekriticky a přehnaně zvlečených vlivů. Pelikán se ve své práci zaměřuje především na současnou českou kulturní situaci v obdobích, o nichž pojednává; větší zřetel také k českým kulturním tradicím by jeho metodický správný přístup ještě prohloubil a podepřel. Důsledné respektování českého kulturního prostředí a specificky českých podmínek chrání autora od četných apriorismů, jimž se nevyhnuly některé starší práce tohoto druhu. Pelikán na několika místech dokládá, jak mnohé věci vypadají v polském společenském a kulturním prostředí podstatně jinak než v prostředí českém. Toto citlivé rozlišení obou národních prostředí a společností, v mnohém si podobných, ale v mnohém také značně rozdílných, je jedním z největších kladů Pelikánovy práce. Tento klad vynikne ještě výrazněji, doplníme-li tuto nejnovější Pelikánovu publikaci jeho starší monografií *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849—1867* z roku 1963. Tato práce, která s novou knižní prací Pelikánovou tvoří organický, vzájemně se doplňující celek, byla odbornou polskou kritikou přijata velmi příznivě (srov. např. recenze J. Maślanky — Ruch Literacki 1965, Pamietnik Literacki 1965, S. Makowského — Pamietnik Stowiański 1964, Z. Sudolského — Przegląd Humanistyczny 1964).

V obsáhlé první kapitole podává autor obecný přehled o pronikání Słowackého do českých zemí od prvních zmínek a zpráv o něm a prvních překladů až po dnešní dobu. Tato kapitola vyniká množstvím pečlivě sebraného materiálu, zpracovaného s dobrou znalostí věci, i zajímavými postřehy. Tak např. je tu správně zdůrazněno, že pro Máchu i jiné české spisovatele s ním názorově spřízněné byl polský romantismus hnutím nejenom uměleckým, ale také politickým, podporujícím české snahy o národní obrození a vnášením do nich též ideu boje za svobodu sociální a politickou.

O širokém záběru Pelikánovy monografie svědčí mimo jiné fakt, že si autor všímá i bulharských a chorvátských spisovatelů a studentů, kteří se českým prostřednictvím a v pražském prostředí seznamovali s polskou literaturou. Tím dostává práce i širší mezislovanský charakter. Zejména materiál o Šenoových vztazích k polské literatuře je v poznámkách podán s překvapivou zevrubností a přesvědčivě je na tomto místě doložena významná úloha pražského kulturního prostředí pro mezislovanské vztahy.

Velkou pozornost věnuje Pelikán Fričovým zájmům o Słowackého, zejména jeho pojednání o básnickové tvorbě, avšak přímý vliv na vlastní tvorbu Fričovu (např. na Mazepu) nepokládá — snad s výjimkou volby tématu — za pravděpodobný. Naproti tomu ukázal Pelikán na ohlasy Słowackého poezie ve vlastních básních horlivého překladatele Mokrého a upozornil na zapomenutý, ale pozoruhodný článek Táborského z r. 1909, který v partiích o Slovackém má do jisté míry názorově průkopnický charakter.

Považuji za cenné, že při zjišťování vztahů, vlivů, analogií a filiací i při ověřování starších poušálních tvrzení o vlivech a působení postupuje Pelikán velmi obezřetle a věcně; střídavě reviduje a uvádí na pravou míru mnohé přehnané názory o vlivech a závislostech; důsledně přehodnocuje všechny tradiční hypotézy o polských vlivech na české autory a konfrontuje je se skutečností. Plným právem ukazuje na některých případech (např. u Březiny), že vlivy tu sice jsou možné, nikoli však doložitelné.

Velmi zdařile je v práci Jarmila Pelikána ukázán význam Moravy a Slezska v česko-polských kulturních vztazích. To je velký přínos monografie, protože role Moravy a Slezska, daná již zeměpisnou polohou, nebývala ve starších studiích o polsko-českých vztazích náležitě respektována a oceňována.

Druhá kapitola práce, věnovaná problematice českých překladů ze Słowackého, svědčí o tom, že Pelikán se již po léta zabývá teorií překladu se speciálním zaměřením k lite-

rárním vztahům česko-polským. Souvisí to také s jeho činností pedagogickou i s jeho vlastními překladatelskými pokusy. Výstižně jsou v této kapitole charakterizovány hlavní směry v překládání polské umělecké literatury od dob obrozeneckých až do dneška; zvláštní pozornost je zaměřena k srovnání překladů Otakara Mokrého a Františka Halasa, které autor považuje za nejzdařilejší a také nejvěrnější. Také zde Pelikán vystupuje s kritikou starších názorů a nesouhlasí s míněním Szyjkowského, že Adolfa Černého překlad Krále Ducha patří k vrcholům českých překladů z polské literatury. Pokládá Černého přebásnění za zastaralé a dnešnímu čtenáři těžko srozumitelné.

Třetí kapitolu o pronikání Słowackého dramata na české scény uvedl Pelikán rozsáhlým přehledem o česko-polských divadelních vztazích a stycích od počátků národního obrození. Inscenaci Słowackého *Mazepy* v r. 1879 považuje za počátek nového období v česko-polských vztazích, vyznačujícího se oživením a prohloubením vzájemné spolupráce na tomto poli zásluhou několika zanícených polonofilů a čechofilů. Je to vůbec období velikého rozmachu česko-polských vztahů ve všech oblastech kultury. Zajímavý je přehled polských námětů v českém umění hudebním a divadelním, a naopak. Dobře je charakterizována rozdílnost psychiky a společenské struktury divadelního publika českého a polského a s tím souvisící fakt, že některá typicky polská dramata byla na českých scénách přijata s neporozuměním a chladně. Velmi dobře také Pelikán vystihl, že česká dramatická produkce z 19. století je v převážné části dělána přímo pro účely scénické a pro lidového diváka (proto tu mají významnou roli také divadelní praktičtější jako J. J. Kolár a Fr. A. Šubert), zatímco romantické drama polské vznikalo částečně bez konkrétní představy o scénické realizaci a obracelo se především k vysoce kultivovanému čtenáři, event. diváku (Słowacki, Krasiński). Později však tyto rozdíly — jak Pelikán dovozuje — zanikají, a to již od dob pozitivismu. Při rozboru inscenací dramata Słowackého na českých jevištích upoutá zejména výborná charakteristika režijní práce Jaroslava Kvapila a K. H. Hilara.

Trvalým přínosem k dějinám polsko-českých literárních kontaktů je v Pelikánově knize bohatý literárněhistorický materiál. Tento pilně shromážděný a podle několika různých hledisek pečlivě utříděný faktografický materiál je tím cennější, že řada údajů je zde uvedena zcela nově a že tato faktografie je dovedena až do současné doby, což pochopitelně v žádné dosavadní podobné práci tohoto druhu není. Okolnost, že mnoho údajů si autor byl nucen opatřovat pracným a zdoluhavým průzkumem starých časopisů, almanachů a archivů svědčí příznivě o jeho badatelské akribii, houževnatosti a svědomitosti. Rozumí se samo sebou, že řada faktů, které Pelikán zpracovává, je uvedena také již jinde, ale nikdy v takové úplnosti a systematickosti.

Pelikánova nejnovější práce je dokladem autorova hlubokého proniknutí do složité problematiky polské literatury a polsko-českých kulturních vztahů v 19. století.

Jiří Krystýnek

Hanuš Thein, *Žil jsem operou Národního divadla* (Melantrich, Praha 1975, 160 stran, 82 fotografií).

Sotvakdo byl přímo předurčen napsat svoje zkušenosti v opeře Národního divadla tolik jako Hanuš Thein (1904—1974), zasloužilý umělec, vynikající basista a operní režisér, který působil na první naší scéně od r. 1927 po čtyřicet šest let a který zblízka poznal velkou řadu umělců.

Thein vytvořil v pražském Národním divadle skvělé postavy — k vrcholným náleží jeho Kecal a Muml, purkrabí Filip z Jakobína, Janek z opeř v studni, Sixt Beckmesser z Wagnerových Mistrů pěvců norimberských, Farlaff z Ruslana a Ludmily, dr. Bartolo z Rossiniho Lazebníka sevillského. Jako režisér nastudoval Thein přes 80 oper — od *Prodané nevěsty*, Jakobína, celého janáčkovského cyklu, Novákovy *Lucerny*, Ostrčilova *Honzova království*, Jeremiášových *Bratří Karamazovových* až po Suchoňova *Svätopluka*, Pauerova *Zdravého nemocného* a Hanušova *Promethea*. Byl to umělec v pravém smyslu slova dělný, pokorně sloužící autorům a českému divadlu, znamenitý organizátor.

Na jednom místě své knihy Hanuš Thein praví skromně: „Nejde o knížku, nejde o studii, nejde o literaturu. Je to asi sto drobnějších fejetonků, které možno číst z prostředka jako od konce a které se snaží narativně pobavit čtenáře. Nečiní si nároku ani dokumentačního, tím méně literárního.“ Ale není tomu tak docela. Theinovy medailóny umělců i jeho četné fejetóny o divadelním zákulisi mají velký význam pro poznání našeho umění a naší kulturní politiky především v době mezi dvěma válkami.